

ВОДЕЩО ЗВЕНО НА ИКОНОМИЧЕСКАТА НАУКА В БЪЛГАРИЯ

Икономическият институт при Българската академия на науките е създаден с Постановление на Министерския съвет през 1949 г. с цел продължаване традициите на институционално специализирани научни изследвания в областта на икономиката. *През 2004 г. се навършват и 110 години от създаването на Българското икономическо дружество и 75 години от основаването на Дружеството на академиците-икономисти*, на които Икономическият институт е естествен наследник. Първият директор е академик Иван Стефанов, който е назначен на 11 април 1949 г. В началото Институтът работи предимно с извънщатни сътрудници. На постоянна работа са били само осем човека, първият от които е назначен през август 1949 г. В продължение на 10-15 години Институтът е единственото научно звено в страната в областта на икономиката (извън ВУЗ). Първите учени и ръководители на Института са били Жак Натан, Евгени Матеев, Тодор Владигеров, Евгени Каменов, Кръстю Добрев, Кирил Киряков, Асен Чакалов, Петко Спирков, Петър Шапкарев, Добри Брадистилев и др.

Като постоянно научно звено в системата на БАН Икономическият институт има самостоятелност в организирането, осъществяването и популяризирането на своята дейност. Тя е насочена главно към провеждането на теоретични и научно-приложни изследвания на икономическите процеси с цел обогатяване на икономическата теория и практика и подпомагане управлението на икономиката на България. В тази си дейност Институтът се ръководи от националните и международните приоритети в развитието на икономическата наука и потребностите на стопанската практика през съответния период. Настъпилите промени в страната и в света през последното десетилетие на XX век обусловиха тематичната насоченост на изследванията на Института предимно към изучаване процесите на прехода към пазарна икономика, обхващаща следните основни направления: теоретични основи на пазарната икономика и на прехода към нея; анализи, оценки, прогнози и предложения за хода на икономическата реформа и текущото развитие на страната; световната икономика и икономическите международни отношения на България.

В съвременния етап на трансформираща се България мисията на Икономическия институт на БАН се определя като *подпомагане на икономическото развитие и осъществяването на икономическата реформа в страната чрез научни изследвания, оценки и предложения за*

икономическата политика и чрез обучение на международно признати, висококвалифицирани учени и специалисти.

В условията на протичащия интензивен евроинтеграционен процес и началото на преговорите на Р България за пълноправно членство в Европейския съюз Институтът, съобразно своя предмет на дейност и потенциала на научните си сътрудници, определи през 2000 г. следните приоритетни направления на изследователска дейност: стратегия за икономическо развитие на България в контекста на присъединяването ѝ към Европейския съюз; конкурентоспособността на българската икономика в единния европейски пазар; реструктуриране на предприятията и усъвършенстване на тяхното управление с оглед осигуряване на конкурентни предимства; социална политика и заетост; адаптиране на българското земеделие към механизмите на единната аграрна политика на ЕС; развитие на териториалните общности и опазването на околната среда съобразно нормите и законодателството на страните от Съюза; развитие на интеграционните процеси и външноикономическа политика в процеса на присъединяване към ЕС.

Организационната структура на Икономическия институт се е променяла съобразно измененията в научноизследователската проблематика, свързани с потребностите на отделните периоди от обществено-икономическото развитие на страната. До 1963 г. научно-организационната структура на Института е била подчинена главно на отрасловия принцип, като до 1955 г. е включвала следните четири секции: Политическа икономия; Селско стопанство; Финанси, кредит и търговия; Планиране и отчетност. В следващия период (1955-1963 г.), спазвайки същия принцип, организационно-управленската му структура се изменя, като се увеличава броят на секциите: Икономика на промишлеността и транспорта; Икономика на селското стопанство; Финанси, кредит и търговия; Статистика и счетоводна отчетност; Политическа икономия и народностопанско планиране; Икономика на капиталистическите страни и стопанска история; Райониране на народното стопанство. След това е приложен проблемният принцип на организация на научната дейност на Института, като до 1974 г. неговата структура претърпява няколко промени, произтичащи от възприетата нова тематична насоченост. През следващите десет години заедно с нарастването на щатния му състав се увеличава броят на секциите, като се запазва проблемният принцип при изграждане на неговата научно-организационна структура.

Промените в обществено-икономическото развитие на страната от края на осемдесетте години определят преориентацията в изследователската дейност на Института, която намира отражение в неговата научно-организационна структура, включваща 11 стационарни

научни звена, а именно: Обща теория на икономическите системи; Макроикономическо регулиране и управление на стопански системи; Възпроизводство и икономически растеж; Инвестиране и ефективност на капитала; Жизнено равнище и социални проблеми; Аграрна и продоволствена политика; Регионално развитие и икономически аспекти на опазването на околната среда; Външно-икономически отношения и международни сравнения; Развити пазарни икономики; Аналитично-прогнозна дейност; Икономико-математическо моделиране. Създадени са и нови научно-помощни звена - информационно-статистически отдел и компютърно бюро.

В началото на деветдесетте години в Института се възприема програмният принцип на организация на научноизследователската дейност, с което се цели оптимално съчетаване на стационарната и мобилната форма на научна организация. През 1996 г. в научно-организационната му структура настъпват промени, с които се цели да се осъществи взаимодействие с научно-преподавателските звена в университетите и специалностите за подготовка на висококвалифицирани учени и специалисти. Тя включва седем стационарни научни звена (секции): Икономическо развитие; Макроикономическа политика; Организация и управление на стопанските системи; Регионална икономика и околна среда; Световно стопанство и външноикономически отношения; Благосъстояние и социална политика; Математическа икономия и иконометрия. Научно-помощните звена са: библиотека, информационно-статистически отдел, редакция. През последните пет години Икономическият институт осъществява своята научноизследователска дейност с една по-разширена научно-организационна структура, съответстваща на основните клонове на икономическата наука. Формирани са четири секции: Икономика на фирмата; Регионална и секторна икономика; Макроикономика; Международна икономика.

Важен дял в дейността на Икономическия институт заема подготовката на висококвалифицирани кадри за научна работа и за стопанската практика. Тя се осъществява по линия на обучението на докторанти, в което той има дългогодишна традиция и е признат национален център в това отношение. Броят на обучаваните докторанти през последните десет години нараства, като средногодишно той е около 40 човека, голяма част от които са чужденци. От 1991 г. Институтът провежда целенасочена политика за активно участие в обучението на студенти. Началото е сложено през 1992 г., когато се подписва споразумение с ВТУ "Св. Св. Кирил и Методий" за създаване на съвместен Стопански факултет, в който Институтът участва със свои

информационни, организационни и кадрови ресурси. Съгласно подписано ново споразумение с ВТУ от учебната 1999-2000 г. започва обучение на студенти в магистърска степен по следните три специалности: “Бизнес-администрация”; “Финанси на предприятията”; “Банково дело”. В следващите години кръгът от специалности се разширява - приемат се и студенти, завършили бакалавърска степен по неикономически специалности с двегодишен срок на обучение. Заедно с Икономическия университет - Варна и с ВСУ “Черноризец Храбър” Институтът е съучредител на междууниверситетска магистърска програма и като такъв участва в изработването на учебни планове и програми за съответните специалности и дисциплини и в учебния процес с преподаватели.

Печатният орган на Икономическия институт - сп. “Икономическа мисъл”, се издава от 1956 г., за да запълни получената се празнота след спиране излизането на “Списание на Българското икономическо дружество” (основано през 1896 г.) и сп. “Стопанска мисъл”, издание на Дружеството на академиците-икономисти (1929 г.). Годишно се издава и един брой на английски език – “Economic Thought”, в който намират място статии, анализиращи предимно проблемите на българската икономика. Дълго време “Икономическа мисъл” е единствено в страната академично теоретично списание в областта на икономиката. През 1985 г. започва издаването на поредицата “Икономически изследвания”, в която се публикуват резултатите от научните изследвания на сътрудниците на Института, а от 1997 г. е вече списание, издавано съвместно със СА “Д.А.Ценов” - Свищов и Икономическия университет - Варна. Публикуваните статии и студии в тези две издания на Института от началото на 2001 г. се индексират и реферират в Journal of Economic Literature/EconLit.

Институтът разполага с богат библиотечен фонд (45 хил. тома), като на свободен достъп са предоставени 7376 тома, в т.ч. 1511 т. енциклопедии, речници, статистически годишници, справочници и реферативни издания.

В основната си част финансирането на дейността на Института се осъществява по линия на бюджета на Българска академия на науките. През последните десет години се осъществи допълнително финансиране по линия на Националния фонд за научни изследвания към Министерството на образованието и науката (около 10 проекта). От началото на промените сътрудници на Института участваха в десетки международни проекти (близо 50), финансирани по линия на програма “PHARE” (ACE, COST, COPERNICUS, TEMPUS), целяща стимулирането на съвместното провеждане на научноизследователска и преподавателска дейност със страните от Централна и Източна Европа. Проектите

са разработвани съвместно с учени от Белгия, Великобритания, Германия, Гърция, Италия, Унгария, Франция, Холандия, Чехия и др. Основните проблеми, изследвани в тях, са: "Преходът на икономиката на България към пазарно функциониране и израждане на частен сектор"; "Преструктурирането на собствеността"; "Икономическото коопериране на страните от Балканите"; "Трудовият пазар и социалната политика в България и приспособяването им към изискванията на ЕС"; "Икономическият растеж и иновационната политика"; "Финансовата стабилизация и социалната защита". В близо две трети от международните проекти с българско участие за периода 1993-1997 г. са включени учени от Икономическия институт на БАН, което е признание за неговата роля на академичен център за теоретични и научно-приложни разработки.

Институтът има натрупан опит в научните и научно-приложните изследвания на съвременните икономически процеси, към които в основни линии е пренасочена неговата научна програма. Той проявява постоянен стремеж да оказва помощ на държавните институции при изграждането на икономическата политика на страната в различните нейни аспекти, като предоставя научните си резултати на заинтересувани ведомства и извършва анализи и обосновани експертни становища по поръчка на отделни министерства, държавни органи, национални и международни организации.

Икономическият институт на БАН и за в бъдеще ще продължава да бъде сред водещите звена в изследванията на икономическите процеси и да отговаря на нарастващите потребности на българските ръководни институции за изграждане на подходяща икономическа политика за траен икономически растеж на България в съвременния глобализиращ се свят.

Ст. н. с. д-р Лилия Чанкова
(научен секретар на Икономическия институт на БАН)